

Taner Akçam: “İlk gece hakkı” tartışmasına dair

Posted on 11/05/2021

20 Nisan 2021’de Gazete Duvar’da yayımlanan bir söyleşi sırasında kullandığım “Kürt ağaları, evlenen Ermenilerin ilk gece hakkına sahiplerdi” ifadesinin, söyleşi sırasında aktardığım başka pek çok fikrin içinden koparılarak, şahsıma karşı ağır ifadeler ve hakaretlerle körüklenen bir saldırı kampanyasının aracı haline getirildiğini büyük bir üzüntüyle izliyorum. Yine bu saldırgan kampanya sırasında çoğu internet üzerinden kolaylıkla ulaşılabilecek kaynaklara bile bakma zahmetine katlanılmadığını ve bu kaynakların bilinçli bir biçimde tahrif edildiğini de gözlemlemekteyim.

Niçin kolayca erişilebilecek bu kaynaklara bakılmaz ve niçin bu kaynaklar açıkça tahrif edilir? Nedenlerini anladığımı söyleyemem. Ama son derece bilinçli yapıldığı açıkça belli olan bu tahrifatların amacının çalışmalarım da daima bağlı kaldığım tarihsel hakikatler ve bu hakikatler aracılığıyla ulaşılabilecek bilgiler hakkında bir kirlilik yaratmak olduğu aşikârdır. “Taner Akçam’ın tek niyeti Türk milletine iftira atmaktır; bu amaç için kullandığı belgeleri tahrif etmekten çekinmez ve bu nedenle onun yazdıklarına güvenilmez” tezleri 1990’dan bu yana, devletin resmi tezlerini savunan çevrelerin bitmek bilmeyen çabalarına konu olmuştur. Bu çabalarını ispat için ise, en çok yaptıkları şey ellerindeki belgeleri tahrif etmektir. Türk inkârcı çevrelerden alışık olduğum bu stratejinin, şimdi basında “Kürt aydını” olarak zikredilen imzacı grup ve bazı köşe yazarları tarafından aynen tekrar edilmesi son derece üzücüdür.

Bu nedenle, yaratılmak istenen bilgi kirliliğinin önüne geçmek ve kamuoyunu aydınlatmak amacıyla ilgili kaynakların orijinal sayfa resimlerini Türkçe çevirileriyle birlikte yayımlamak benim açımdan bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bir gazete söyleşisindeki tek bir cümleden yola çıkarak bana türlü suçlamalar yöneltenler şunu bilmeliler: Kaynaklarda belirtilmeyen bir olgudan bahsetmedim. Aktardığım, çalışmaları uluslararası akademide kabul görmüş Stephan Astourian, Ronald Suny ve Dikran Kaligian'ın çalışmalarında gördüğüm bir bilgiydi. Daha sonra da aynı bilginin on beş kadar başka kaynakta da değişik vurgularla geçtiğini tespit ettim [EK-1]. Üstelik görüşmenin bütününden de kolayca anlaşılacağı gibi, bu bilgiyi bir halkı suçlamak amacıyla değil, dönemin koşullarını ve özellikle de Ermeni kız çocukları ve kadınlara yönelik sistematik cinsel şiddeti daha iyi anlatabilmek için çarpıcı bir örnek olarak seçtim. Ne yazık ki, ilk gece hakkı kadar can yakıcı olan başka pek çok örnek de verebilirdim, zira yaşadığımız topraklar bu açıdan hiç de çorak değil.

Söyleşide elbette “bazı” ifadesini kullanabilirdim. Ama hem ortadaki nefret ve saldırının nedeni bu değil, hem de söyleşinin bütünü okunduğunda yaptığının “bu ülkede erkekler kadınları öldürüyor” cümlesi türünden bir “zıkr-i küll irade-i cüz (bütünü zikredip parçayı kastetmek)” olduğu kolayca anlaşılır. Bazı insanların verdiği bilginin ağırlığı karşısında bir şoka uğradıklarını ve bu nedenle kendi kimliklerine dair algılarının rencide edildiği hissine kapıldıklarını tahmin ediyor ve bunu anlıyorum. Ama unutmayalım ki bizi koruyacak ve özgürleştirecek olan hakikate hürmettir. Sonuçta kayıtlarda bulduğum ve bulacağımız bundan daha da ağır başka bilgileri konuşmaya alışmak zorundayız. Kürtlerin soykırımdaki rolleri konusunda ne düşündüğümü gerçekten öğrenmek isteyenlere ise, spekülasyon yapmak yerine son kitabımı okumalarını salık veririm.

Kampanya sahiplerinin ve konu hakkında fikir beyan edenlerin en büyük iddiaları, Lazarev'in kitabında “ilk gece hakkı”na dair bir ifadenin olmadığıdır. Bu bilgi doğru değildir. Söz konusu Rusça kaynağı ben de ortaya atılan iddialardan sonra kontrol ettim ve kitabın 1964 ve 1972 baskılarında bu bilginin yer aldığını tespit ettim [EK-2-3 ve 4]. Hatta bu ifadeler, yine imza metninde iddia edilenin aksine, Lazarev'in Kürtçe çevirisinde de mevcuttur [EK-5].

İmzacılar, kitabın ne Rusçasına ne de Kürtçesine bakma zahmetine katlandılar; çevirmen olduğunu iddia eden bir kişinin şahitliğini yeterli gördüler. Oysa, internet ortamında ufak bir araştırma yapsalardı hem söz konusu kitabın her iki baskısını da bulacaklar hem de kitabın çevirmeni olduğu iddia edilen kişinin, kitabın gerçek çevirmeni olmadığını gösteren, üstelik Kürtçe yazılmış bir raporun varlığına ulaşacaklardı. Rapora göre, Lazarev'in kitabını Kürtçeye çeviren Amarike Sardar'dır. Bu raporu, Amarike Sardar'ın başvurusu üzerine 2001 yılında Erivan'da oluşturulan bir komisyon kaleme almıştır. İlgili raporu burada sunuyorum. [EK-6] Eğer işlerini ciddiye almış olsalardı, konu hakkındaki bilgilerin Kürtçe olarak da mevcut olduğunu görecekerdi. [EK-7]

Sonuç olarak, yayımladığım listeden de anlaşılacağı gibi, bu tabiri ilk kullanan ben değilim. Benden önce on beşe yakın kaynak, "ilk gece hakkı"ndan türlü bağlamlarda bahsetmiştir. Uygulamada bunun ne kadar yaygın olduğunu tespit etmek elbette ki akademik araştırmaya muhtaçtır. Ancak, mevcut bilgilere dayanarak, geçmişte böyle bir olgunun asla yaşanmadığını ileri sürmek de mümkün değildir. Hatta dikkatli bir gözle bakıldığında, bunun günlük kültürün bir parçası olarak konuşulan, türlü şekillerde ifade edilen bir bilgi olduğu da fark edilecektir. [EK-8 ve 9] Konu, şu halkı suçlamak ya da bu halkı aklamak gibi bilimsel olmayan yaklaşımlar bir kenara bırakılarak, daha ileri çalışmaları ve zamanın aydınlatıcılığını beklemektedir. Bu konuda çalışmakta olduğumu ve sonuçlarını bir makale ile duyuracağımı bu vesileyle bildirmek isterim.

Burada sunduğum belgeler ışığında kamuoyunun, aleyhime yürütülen kampanyanın çapı ve niteliği hakkında bilgi sahibi olacağını tahmin ediyorum. Hakikatlere direnenler, etnik kimlik ayırmaksınız her grubun içinden çıkıyor ve hepsi benzer metotları kullanıyorlar. Bu bilgilerden habersiz olarak çağrıya imza atanları ise kendi vicdanlarıyla baş başa bırakıyorum.

Bu örneğin gösterdiği gerçek şudur: Tarihimiz ile yüzleşmek zorundayız. Bu yüzleşmeyi bireylere ve topluluklara yönelik nefret ve düşmanlık duygularını körüklemek için değil,

insan haklarına saygılı demokratik bir gelecek kurmak için yapmak zorundayız. Tüm akademik uğraşını, Türkiye'nin üstüne kara bir bulut gibi çökmüş ve bugün başta Kürt sorunu, kadına yönelik şiddet olmak üzere insan hakları ve demokrasiye ilişkin tüm meselelerimizin ana kaynağı olan tarihi hakikatlerin inkârına karşı tavır almaya adanmış bir bilim insanı olarak, herkesi sorumlu davranmaya ve hakikatleri bulmaktan başka bir çabası olmayan akademisyenlere yönelik estirilen terör ortamına karşı tavır almaya davet etmek isterim. Düşüncenin özgürce ifade edilmediği ve düşünmenin “ulusa veya ulusal onura hakaret” gibi kavramlarla suç sayılıp linç edilmek istendiği ortamlarda ne özgür akademik çalışma olur ne de demokratik bir gelecek kurulur. Hepimizin üstümüze düşen sorumlulukla hareket edeceğinden kuşum yoktur.

Malzemelerin Listesi:

- EK-1: “İlk Gece Hakkı” ifadesinin yer aldığı ikincil kaynaklar listesi
- EK-2: Mikhail Semenoviç Lazarev'e ait kitabın 1964 ve 1972 baskılarında yer alan “İlk Gece Hakkı” ve benzeri ifadeler ve bu ifadelerin İngilizce ve Türkçe çevirileri
- EK-3: Lazarev'e ait kitabın 1964 baskısının orijinal sayfaları
- EK-4: Lazarev'e ait kitabın 1972 baskısının orijinal sayfaları
- EK-5: Lazarev'e ait kitabın Kürtçe çevirisinin orijinal sayfaları
- EK-6: Kürtçe kitabın çevirisinin Temure Xelil'e değil Amarike Sardar'a ait olduğunu gösterir komisyon raporu ile ilgili haber
- EK-7: Kürtçe kitabın çevirisinin Temure Xelil'e değil Amarike Sardar'a ait olduğunu anlatan Kürtçe websitesi
- EK-8: Ziya Şakir'in, Şerif Paşa ile Boğos Nubar Paşa'nın anlaşmaları konusunda kaleme aldığı bir yazıda “ilk gece hakkı”ndan bahseden bölüm.
- EK-9: Sözlü Tarih ve İlk Gece Hakkı konusunda sınırlı bazı gözlemler

24 Nisan günü Yesayan Salonu'nda Ermeni Soykırımı'yla ilgili bir söyleşi için Aras Yayıncılık

yayın yönetmeni Rober Koptaş'ın konuğu olan Taner Akçam, 12 Mayıs Çarşamba günü, yine Koptaş'la, bu kez de Soykırım ve öncesinde Kürt-Ermeni ilişkilerini ve "ilk gece hakkı"yla ilgili tartışmaları konuşmak üzere Yesayan Salonu Youtube kanalında bir araya gelecek.

Ek 1:

"İlk Gece Hakkı" ifadesinin yer aldığı kaynaklardan sınırlı bazı seçmeler:

1) K. Mazhar Ahmad, Birinci Dünya Savaşı'nda Kürdistan, (İstanbul: Doz Yayınları, 1996), 231.

2) Ertuğrul Aladağ, "Toprak Damdan Konuta Evrilmek ve Cinsellik", A. Durakbaşı ve Ö. Şahin (ed.), Yerel Tarih Yöntem ve Deneyimler - II. Sözlü Tarih Atölyesi içinde, (Muğla: Muğla Kent Belgeliği Yayını, 2007), 84-97.

3) Stephan Astourian, "The Armenian Genocide: An Interpretation", The History Teacher 23, No. 2 (Feb. 1990): 122.

4) Stephan Astourian, "The Silence of the Land: Agrarian Relations, Ethnicity, and Power", A Question of Genocide: Armenians and Turks at the End of the Ottoman Empire içinde, ed. Ronald G. Suny, Fatma Müge Göçek, and Norman Naimark (Oxford: Oxford University Press, 2011), 60.

5) Vahan Baibourtian, The Kurds, The Armenian Question and The History of Armenian-Kurdish Relations (Ottawa: n.p., 2013), 33.

6) Hagop Barsoumian, "The Eastern Question and the Tanzimat Era", The Armenian People from Ancient to Modern Times, Volume II: Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth

Century to the Twentieth Century içinde, ed. Richard G. Hovannisian (New York: St. Martin's Press, 1997), 200.

7) Elke Hartmann, "Gülizars Geschichte: Frauenraub in den armenischen Provinzen des Osmanischen Reiches in neuer Perspektive", *Jahrbuch für Antisemitismusforschung* 26 (2017): 192.

8) Charles Issawi, *The Economic History of Turkey 1800-1914*, (Chicago ve Londra: The University of Chicago Press, 1980), 64-68.

9) Dikran Mesrob Kaligian, *Armenian Organization and Ideology under Ottoman Rule 1908-1914* (Londra ve New York: Routledge, 2013), 54.

10) Arménouhie Kévonian, *Gülizar'ın Kara Düğünü* (İstanbul: Aras Yayıncılık, 2015), 12.

11) Mikhail Semenovič Lazarev, *Kurdistan I Kurds kaya Problema, 90-iye godi XIX veka-1917 god*, *Izdztelstvo [Kürdistan ve Kürt Sorunu]* (Moskova: Nauka, 1964), 33.

12) Mikhail Semenovič Lazarev, *Kurds kii vopros (1891-1917) [Kürt Meselesi (1891-1917)]*, (Moskova: Nauka, 1972), 40.

13) S. D. Lisitsian, *Istoriko-étnografičeskie očerki Šatacha [Çatak Üstüne Tarihsel-Etnografik Eskizler]* (Tiflis, 1927), 79.

14) I. A. Orbeli, *Fol'klor i byt Moksa [Moks'un Folklörü ve Gündelik Yaşamı]* (Moskva, 1982), 60.

15) Ronald G. Suny, *Looking Towards Ararat: Armenia in Modern History* (Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press, 1993), 104.

16) Ronald G. Suny, “They Can Live in the Desert but Nowhere Else”: A History of the Armenian Genocide (Princeton ve Oxford: Princeton University Press, 2015), 20.

17) Arsen Yarman, Palu-Harput 1878 (İstanbul: Belge Yayınları 2015), 107.

Ek 2:

BİRİNCİ BASKI - 1964

Mikhail Semenovîç Lazarev, *Kurdistan I Kurds kaya Problema, 90-iye godi XIX veka-1917 god*, Izdztelstvo “Nauka”, Moskova, 1964. [Kurdistan and Kurdish Problem] [Kürdistan ve Kürt Sorunu]

Alıntı I (Lazarev 1964, s.33)

Rusça:

Курдские беи (феодалы) беспощадно эксплуатировали и угнетали совершенно бесправное армянское крестьянство. В Курдистане процветало крепостное право в его наиболее тяжелых, средневековых формах. «В Сасунской казе,—писал на рубеже XX в. российский вице-консул в Ване Туманский,— существует почти крепостная зависимость армян от курдов со всеми ее юридическими последствиями: каждый армянин приписан к какому-нибудь курду и обязан ему оброком; курды продают своих крепостных, когда имеют нужду в деньгах; за убийство курдом крепостного его господин мстит убийством крепостного, принадлежащего убийце». Некоторые беи установили в армянских селениях даже «право первой ночи». Крепостные армяне, отмечал Линч, назывались «зер-курри», что означало «купленные за золото». «...Они покупаются и продаются курдскими беями и агами совершенно так же, как овцы и скот». Купля-продажа крепостных крестьян совершалась вместе с землей, на которой они жили и работали [34].

[34] X. Ф. Б. Линч, Армения. Путевые очерки и этюды, т. II, Тифлис, 1910, стр. 554.

İngilizce:

The Kurdish feudal Beys ruthlessly exploited and oppressed the Armenian peasants, who were completely devoid of rights. In Kurdistan serfdom, in its harshest medieval forms, flourished. 'In the kaza of Sasun,' the Russian vice-consul Tumanskii wrote at the turn of the twentieth century, 'there is an almost serf-like dependence of Armenians on Kurds, with all its legal consequences: each Armenian is attached to some Kurd or other and obliged to pay him rent; when in need of money the Kurds sell their serfs; should a Kurd kill a serf, the latter's master avenges him self by killing a serf belonging to the murderer. Some Beys even kept, in Armenian villages, the "right of the first night." Serf Armenians, Lynch noted, were called "zer-kurri", which meant "bought for gold." "... They are bought and sold by Kurdish beys and agas in exactly the same way as sheep and cattle." The sale and purchase of serfs took place together with the land on which they lived and worked [34].

[34]. H. F.B. Lynch, Armenia. Travel essays and studies, vol. II, Tiflis, 1910, p. 554. /This is the Russian translation of the Irish geographer and traveler, Armenologist, social and political figure's book Lynch, H.F.B. (1901). Armenia, travels and studies. Volume II: The Turkish Provinces. London: Longmans, Green, and Co.

Türkçe:

Kürt beyleri (feodaller), haklarından tamamen mahrum bırakılmış Ermeni köylülerini acımasızca sömürüyor ve eziyorlardı. Kürdistan'da serflik oldukça şiddetli bir şekilde ve ortaçağ biçimlerinde gelişmişti. Rusya Van konsolos yardımcısı Tumanskiy, 20. Yüzyılın başında şunları yazar : "Sasun kazasında Ermeniler, bütün hukuki sonuçlarıyla Kürtlere neredeyse serflik ilişkileriyle bağlılar; her Ermeni bir Kürde tabi ve ona yıllık bir kira [hafir] ödemek zorunda. Kürtler serflerini paraya ihtiyaç olduğunda satıyorlar. Bir serf bir Kürt tarafından öldürülürse öldürülen serfin sahibi öldürene ait bir serfi öldürerek intikam alıyor. Bir kısım beyler Ermeni köylerinde "ilk gece hakkı" bile tesis etmişler". Lynch ise; "Ermeni

serfler “altınla satın alınan” anlamına gelen “zer-kurri” olarak adlandırılıyor”, ve serflerin satışı ve alınması, üstünde yaşadıkları ve çalıştıkları toprak ile birlikte gerçekleşiyordu “ diyor. (34)

[34]. H. F.B. Lynch, Ermenistan. Seyahat yazıları ve eskizler, cilt II, Tiflis, 1910, s.554.

Alıntı II (Lazarev, 1964, s. 33)

Rusça:

Кяфиризм, писал Р. Бекгулянц, хорошо изучивший быт населения Ванского вилайета накануне первой мировой войны, означает «произвол и насилие, незаконные и несправедливые поборы, производимые курдскими беками... Земельные отношения, возникшие между армянами и курдскими шейхами,— продолжал Бекгулянц,— напоминают отношения средневековых феодальных графов и баронов к крестьянам, живущим на их землях»[35].

[35]. Р. Бекгулянц (Северянин), По Турецкой Армении..., Ростов-на-Дону, 1914, стр. 74.

İngilizce:

Kafirism, wrote R. Bekgulyants, who thoroughly studied the life of the population of the Van vilayet on the eve of the First World War, means “arbitrariness and violence, illegal and unjust extortions made by Kurdish beks ... resemble the relationship of medieval feudal counts and barons to the peasants living on their lands ”[35].

[35].R. Bekgulyants (Severyanin), Across Turkish Armenia ..., Rostov-on-Don, 1914, p. 74./ Impressions of R.V. Bekgulyants, a Russian publicist and traveler of Armenian origin, later rector of the Nakhichevan Theological Seminary, presented in the form of diary entries, with a detailed description of nature, folk customs, traditions and monastic life, became the last “living” description of Western Armenia. And this is the great value of the book/.

Türkçe:

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Van vilayetinin nüfusunun yaşamını derinlemesine inceleyen R. Bekgulyants, kafirliğin, “keyfilik ve şiddet ile Kürt beylerinin yaptığı yasadışı ve adaletsiz gasplarına maruz kalma anlamına geldiğini” yazar ve “Ermenilerle Kürt şeyhleri arasındaki toprak ilişkileri, ortaçağ feodal kont ve baronları ile onların topraklarında yaşayan köylüler arasındaki ilişkileri hatırlatıyor ”diye devam eder [35].

[35]. R. Bekgulyants (Severyanin), Türkiye Ermenistanı Genelinde ..., Rostov-on-Don, 1914, s. 74.

Alıntı III (Lazarev, 1964, s.35)

Rusça:

Нередко власти селили в армянских деревнях и хамидийцев, курдов, служивших в султанских иррегулярных войсках. «Последние,— писал русский вице-консул в Битлисе,— пользуясь защитой администрации, творили там суд и расправу и, ссужая постоянно нуждающихся армян деньгами под залог скота, домов и урожая, сделались постепенно хозяевами селений -ага-ми, которым армяне исполняли все работы, выдавали своих девушек, доставляли лучших лошадей и все-таки не могли избавиться от тягости долгов» [41].

[41]. АВПР, ф. «Посольство в Константинополе», 1907 г., д. 4087, лл .77— 78

İngilizce:

Often, the authorities settled in Armenian villages Hamidiye-s, Kurds who served in the Sultan’s irregular troops. “The latter,” wrote the Russian vice-consul in Bitlis, “taking advantage of the protection of the administration, carried out court and reprisals there, and lending money to constantly needy Armenians on the security of livestock, houses and crops, gradually became the owners of the villages-aga-s, which the Armenians fulfilled all work,

gave their girls, delivered the best horses and still could not get rid of the burden of debt”[41].

[41]. AVPR / Archive of foreign policy of Russia /, fond “Embassy in Constantinople”, 1907, file. 4087, pp. 77-78

Türkçe:

Yöneticiler, Ermeni köylere sıklıkla Sultanın düzensiz birliklerinde hizmet etmiş olan Hamidiye alaylısı Kürtleri yerleştirdiler. Bitlis’teki Rus konsolos yardımcısı, “sonrasında da bunlar, idarenin korumasından yararlanarak, oralarda kah mahkeme ve kaba kuvvet yollarını kullanarak, kah paraya sürekli ihtiyaç duyan Ermenilere, çiftlik hayvanları, evleri ve mahsüllerini rehin karşılığında faizle borç vererek, adım adım Ermenilerin bütün işlerini gördüğü, kendi kızlarını verdiği, en iyi atlarını hizmetlerine sunduğu köy ağaları haline geldiler, fakat yine de Ermeniler bu borçların yükünden kurtulamadılar” diye yazar [41].

[41]. AVPR/ Rusya Dışişleri Bakanlığı arşivi/, f. “İstanbul Büyükelçiliği”, 1907, dosya. 4087, s. 77-78

İKİNCİ BASKI - 1972

Mikhail Semenoviç Lazarev, *Kurdskii vopros (1891-1917)*, (Moskova: Izdatelstvo, Nauka, 1972) [Kurdish Question (1891-1917)] [Kürt Sorunu (1891-1917)]

Alıntı I (Lazarev, 1972, s. 40)

Rusça:

Курдские феодалы беспощадно эксплуатировали и угнетали бесправное армянское крестьянство. [60] В Турецком Курдистане и Западной Армении процветало крепостное

право в его наиболее тяжелых, буквально средневековых формах. «В Сасунской казе,—писал на рубеже XX в. российский вице-консул в Ване Туманский,— существует почти крепостная зависимость армян от курдов со всеми ее юридическими последствиями: каждый армянин приписан к какому-нибудь курду и обязан ему оброком; курды продают своих крепостных, когда имеют нужду в деньгах; за убийство курдом крепостного его господин мстит убийством крепостного, принадлежащего убийце». Некоторые беи установили в армянских селениях даже «право первой ночи»[61]. Крепостные армяне, отмечал Линч, назывались «зер-курри», что означало «купленные за желтое золото». «...Они покупаются и продаются курдскими беями и агами совершенно так же, как овцы и скот».Купля-продажа крепостных крестьян совершалась вместе с землей, на которой они жили и работали.[62]

[60] А.С.Амбарян, Аграрные отношения в Западной Армении, стр.15-16

[61] АВПР, фонд «Политархив» 1901г., дело 711, лист 36, 45.Донесение от 4 мая 1901года.

[62] Х. Ф. Б. Линч, Армения. Путевые очерки и этюды, т. II, Тифлис, 1910, стр. 554.

İngilizce:

Kurdish feudal lords mercilessly exploited and oppressed the disenfranchised Armenian peasantry[60]. Serfdom flourished in Turkish Kurdistan and Western Armenia in its most severe, medieval forms. “In the Sasun kaza,” Russian vice-consul in Van Tumansky wrote at the turn of the 20th century, - there exists an almost feudal dependence of Armenians on the Kurds with all its juridical consequences: each Armenian is assigned to some Kurd and is obligated to labor for him; Kurds sell their serfs when they need money; if a Kurd kills a serf, the lord [of that serf] takes revenge by killing a serf belonging to the murderer. Some beys have even insisted on the “right of the first night” in Armenian villages. [61]. Serf Armenians, Lynch noted, were called “zer-kurri”, which meant “bought for gold.” “... They are bought and sold by Kurdish beys and agas in exactly the same way as sheep and cattle.” The sale and purchase of serfs took place together with the land on which they lived and

worked [62].

[60] A.S. Ambaryan, Agrarian relations in Western Armenia, pp. 15-16

[61] AVPR/ Archive of foreign policy of Russia /, fund "Politarkhiv" 1901, file 711, pages 36, 45. Report dated May 4, 1901

[62]. H. F.B. Lynch, Armenia. Travel essays and studies, vol. II, Tiflis, 1910, p. 554. /This is the Russian translation of the Irish geographer and traveler, Armenologist, social and political figure's book Lynch, H.F.B. (1901). Armenia, travels and studies. Volume II: The Turkish Provinces. London: Longmans, Green, and Co.

Türkçe:

Kürt feodaller, haklarından tamamen mahrum bırakılmış Ermeni köylülerini acımasızca sömürüyor ve eziyorlardı. (60) Türk Kürdistanı'nda ve Batı Ermenistan'da serflik oldukça ağır ve tıpkı ortaçağ biçimlerinde gelişmişti. Rusya Van konsolos yardımcısı Tumanskiy, 20. Yüzyılın başında şunları yazar : : "Sasun kazasında Ermeniler, bütün hukuki sonuçlarıyla Kürtlere neredeyse serflik ilişkileriyle bağlılar; her Ermeni bir Kürde tabi ve ona yıllık bir kira [hafır] ödemek zorunda; Kürtler serflerini paraya ihtiyaç olduğunda satıyorlar. Bir serf bir Kürt tarafından öldürülürse öldürülen serfin sahibi öldürene ait bir serfi öldürerek intikam alıyor. Bir kısım beyler Ermeni köylerinde "ilk gece hakkı" bile tesis etmişler" (61). Lynch ise; "Ermeni serfler "altınla satın alınan" anlamına gelen "zer-kurri" olarak adlandırılıyor", ve Serflerin satışı ve alınması, üstünde yaşadıkları ve çalıştıkları toprak ile birlikte gerçekleşiyordu " diyor. (62)

[60] A.S. Ambaryan, Batı Ermenistan'da tarım ilişkileri, s. 15-16

[61] AVPR, "Politarkhiv" 1901 fonu, dosya 711, sayfa 36, 45. 4 Mayıs 1901 tarihli rapor.

[62] H. F. B. Lynch, Ermenistan. Seyahat yazıları ve eskizler, cilt II, Tiflis, 1910, s.554.

Alıntı II (Lazarev, 1972)

Rusça:

Кяфиризм, писал Р. Бекгулянц, хорошо изучивший быт населения Ванского вилайета накануне первой мировой войны, означает «произвол и насилие, незаконные и несправедливые поборы, производимые курдскими беками... Земельные отношения, возникшие между армянами и курдскими шейхами,— продолжал Бекгулянц,— напоминают отношения средневековых феодальных графов и баронов к крестьянам, живущим на их землях»[63] Р. Бекгулянц (Северянин), По Турецкой Армении..., Ростов-на-Дону, 1914, стр. 74.

İngilizce:

Kafirism, wrote R. Bekgulyants, who thoroughly studied the life of the population of the Van vilayet on the eve of the First World War, means “arbitrariness and violence, illegal and unjust extortions made by Kurdish beks ... resemble the relationship of medieval feudal counts and barons to the peasants living on their lands ”[35].

[63]. R. Bekgulyants (Severyanin), Across Turkish Armenia ..., Rostov-on-Don, 1914, p. 74./ Impressions of R.V. Bekgulyants, a Russian publicist and traveler of Armenian origin, later rector of the Nakhichevan Theological Seminary, presented in the form of diary entries, with a detailed description of nature, folk customs, traditions and monastic life, became the last “living” description of Western Armenia. And this is the great value of the book/.

Türkçe:

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Van vilayetinin nüfusunun yaşamını derinlemesine inceleyen R. Bekgulyants, kafirliğin, “keyfilik ve şiddet ile Kürt beylerinin yaptığı yasadışı ve adaletsiz gasplarına maruz kalma anlamına geldiğini” yazar ve “Ermenilerle Kürt şeyhleri arasındaki toprak ilişkileri, ortaçağ feodal kont ve baronları ile onların topraklarında yaşayan köylüler arasındaki ilişkileri hatırlatıyor ” diye devam eder [35].

[35]. R. Bekgulyants (Severyanin), Türkiye Ermenistanı Genelinde ..., Rostov-on-Don, 1914,

s. 74.

Alıntı III (Lazarev, 1972)

Rusça:

Турецкии власти охотно селили в армянских деревнях и хамидийцев, курдов, служивших в султанских иррегулярных войсках. «Последние,— писал русский вице-консул в Битлисе,— пользуясь защитой администрации, творили там суд и расправу и, ссужая постоянно нуждающихся армян деньгами под залог скота, домов и урожая, сделались постепенно хозяевами селений -ага-ми, которым армяне исполняли все работы, выдавали своих девушек, доставляли лучших лошадей и все-таки не могли избавиться от тягости долгов» [72].

АВПР, ф. «Посольство в Константинополе», 1907 г., д. 4087, лл .77— 78

İngilizce:

Often, the authorities settled in Armenian villages Hamidiye-s, Kurds who served in the Sultan's irregular troops. "The latter," wrote the Russian vice-consul in Bitlis, "taking advantage of the protection of the administration, carried out court and reprisals there, and lending money to constantly needy Armenians on the security of livestock, houses and crops, gradually became the owners of the villages-aga-s, which the Armenians fulfilled all work, gave their girls, delivered the best horses and still could not get rid of the burden of debt "[72].

[72]. AVPR / Archive of foreign policy of Russia /, fond "Embassy in Constantinople", 1907, file. 4087, pp. 77-78

Türkçe:

Türk yöneticiler, Ermeni köylerine Sultanın düzensiz birliklerinde hizmet etmiş olan

Hamidiye alaylısı Kürtleri kasıtlı olarak yerleştirdiler. Bitlis'teki Rus konsolos yardımcısı, "sonrasında da bunlar, idarenin korumasından yararlanarak, oralarda kah mahkeme ve kaba kuvvet yollarını kullanarak, kah paraya sürekli ihtiyaç duyan Ermenilere, çiftlik hayvanları, evleri ve mahsüllerini rehin karşılığında faizle borç vererek, adım adım Ermenilerin bütün işlerini gördüğü, kendi kızlarını verdiği, en iyi atlarını hizmetlerine sunduğu köy ağaları haline geldiler, fakat yine de Ermeniler bu borçların yükünden kurtulamadılar" diye yazar "[72].

[41]. AVPR/ Rusya Dışişleri Bakanlığı arşivi/, f. "İstanbul Büyükelçiliği", 1907, dosya. 4087, s. 77-78

Rusça metinlerin Türkçeye çevirisi: Erkan İzgi

Ek 3:

EK-3-Lazarev_Kurdistan_I_Kurds kaya_Problema_1964

Ek 4:

EK-4-Lazarev_Kurdskiy_vopros_1891-1917-1972

Ek 5:

EK-5-Lazarev_Kürtçe_sayfa_42_ve_399-dipnot

Ek 6/7:

EK-6-Kürtçe kitabın çevirisinin Amarike Sardar'a ait olduğunu gösterir komisyon raporu ile ilgili haber

EK-7-Kürtçe kitabın çevirisinin Temure Xelil'e değil Amarike Sardar'a ait olduğunu anlatan Kürtçe websitesi

Ek 8:

EK-8-Ziya_Şakir-Saltanatın_Son_Günleri-1936_Tan_Gazetesi_İlk_Gece_Hakkı

Ek 9:

Sözlü Tarih ve İlk Gece Hakkı konusunda sınırlı bazı gözlemler

1. Anjel Dikme “ilk gece hakkı” konusunu duyduklarını işittiklerini anlatıyor.
2. Zakarya Mildanoğlu
AGOS: İşte Zakarya Mildanoğlu'nun o açıklamaları....

“KIZKARDEŞLERİM KAÇIRILMASIN DİYE İSTANBUL'A GELDİK”

Anadolu'da eski bir Ermeni köyü olan Ekrek'te doğdum. 8 yaşında İstanbul'a geldim. Çoğu şeyi ilk o zaman gördüm. Ben geldikten iki sene sonra da ailem geldi. Ablalarım artık genç kız olmuşlardı, sürekli onlara sataşıyorlardı. Hatta kaçırma girişimleri vardı. Bu tarihsel bir şey ne yazık ki. Gelin Alaylarından kaçırılan gelin sayısı az değil. Hatta ilk gece hakkı diye bir şey var. Evleniyorsunuz, gerdek gecesine girmeden önce ilk geceyi başkasıyla geçiriyorsunuz, ondan sonra gerçek eşinize dönüyorsunuz. Bunlar hiç konuşulmuyor, çünkü cumhuriyet yalan ve inkar üzerine kurulmuş. Bu baskı ve kaçırma girişimleri nedeniyle ailem bir gece yüklenip İstanbul'a geliyor. 2000 haneli bir köydü, biz o köyün son Ermeni

ailesiydik.

3. Varto Yöresi Zazaca Deyişler:

Varto üzerine doktora çalışması yapmış bir kişinin, alandan topladığı bilgiler:

“waxte Hukmê ina bi, jü kî bızewıcıyeni, gerekî ina en verniye veyve bıkerdene cenikê.”
(Çevirisi: “Onların hüküm sürdüğü dönemdi, biri evlendiğinde ilk önce onlar gelini kadın yapıyorlardı.”)

“Gerekî ina veyve qule kerdene” (Çevirisi: İlk önce onlar gelini deliyorlardı)

Ertuğrul Aladağ, “Toprak Damdan Konuta Evrilmek ve Cinsellik”, A. Durakbaşı ve Ö Şahin (ed.), Yerel Tarih Yöntem ve Deneyimler - II. Sözlü Tarih Atölyesi içinde, (Muğla: Muğla Kent Belgeliği Yayını, 2007), 84-97.

“Mekânlarla cinselliğin doğrudan ilişkisi vardır. Buna girmeyeceğim. Asıl konuya gelelim. “Köyler çok fakirdi. Şehir merkezinde veya kasabalarda yaşayan ağaların her birinin sayıları kırkı geçen köyleri vardı. Yüz binlerce dönüm içine dağılmış bu köyler gibi, köylüler de ağalarının malı gibiydi. Bu durumun en iyi açıklaması da genellikle bir veya bir buçuk asır öncesine kadar süren ağalık hakkı olayıydı. Köylü gelinlerin evlilikteki ilk gecesinde ağasıyla cinsel ilişki kurma zorunluluğu vardı. Bu geleneğe itiraz eden cesaretli delikanlı damatlar, ağalar tarafından sürülür veya öldürtülürdü. Ancak Datça’da yaşanmış olan bir ağalık hakkı olayı sırasında damat, ağayı öldürmüştü. Bu ağalık hakkı geleneği onlar için çok normaldi ve gerçekten haktı” (s. 86).

Kaynak: yesayansalonu.com